

Nieuwsbrief Collatie

Digitale nieuwsbrief over ‘Moderne Devotie’
aflevering 29 – maart 2015

COLLATIE
collatie

Van de redactie

Special over Rudolf van Dijk o. carm.

* Utrecht, 14 december 1935 † Nijmegen, 22 januari 2015

Op donderdagavond 22 januari is na een langdurige maar goed gedragen ziekte onze collega en mederedactielid Rudolf van Dijk overleden in kloosterverzorgingshuis Berchmanianum te Nijmegen. Bijna 45 jaar was Rudolf verbonden aan het Titus Brandsma Instituut, waar hij wetenschappelijk onderzoek verrichtte naar de Moderne Devotie. Tot enkele jaren geleden was hij ook de stuwende kracht achter *Collatie*. Samen met de andere redactieleden attendeerde hij de lezers telkens weer op de inspiratie die nog altijd uitgaat van de Moderne Devotie, zowel in de brede samenleving als in de meer besloten wereld van de wetenschap. Daarnaast voorzag bij elke aflevering van meerdere puntige recensies. Deze 29ste aflevering van *Collatie* hebben wij speciaal aan hem gewijd.

In het voorjaar van 2014 kreeg Rudolf te horen dat hij ongeneeslijk ziek was. Langzaam maar zeker namen zijn krachten af, maar zijn geest bleef sterk en zijn verstand helder. Gekoesterd door zijn geliefden bereidde hij zich voor op de dood die hij niet vreesde en werkte hij aan de afronding van enkele projecten. Zijn werklust bleef de aftakeling steeds een stapje voor, en toen zijn lichaam de arbeid niet meer aankon, was alles precies af.

Van het werk dat hij gedurende zijn laatste levensmaanden heeft verzet noemen wij de publicatie van een fraai boek over presidentiële gebeden: *Geef, vragen wij, Heer. De gebeden van de voorganger voor de zondagen en hoogfeesten. Nieuwe vertaling naar het Missale Romanum met overwegingen*. Dit boek werd op woensdag 8 oktober 2014 door Rudolf, bij

Redactie

Charles Caspers (eindred.)

Ton Hendrikman

Rijcklof Hofman (red.secr.)

Clemens Hogenstijn

Gerry van der Loop

Henk Rutten (administratie)

Administratie

Administratie Collatie

p.a. Titus Brandsma Instituut

Erasmusplein 1

NL-6525 HT Nijmegen

[E-mail Collatie](#)

Collatie extra (PDF)

- [Collatie extra \(januari 2014\)](#)
- [Collatie extra \(december 2013\)](#)
- [Collatie extra \(december 2012\)](#)

Oude afleveringen (PDF)

- [Collatie 28 \(februari 2014\)](#)
- [Collatie 27 \(december 2011\)](#)
- [Collatie 26 \(december 2010\)](#)

gelegenheid van de beëindiging van de Stichting Kring Soeterbeeck, aangeboden aan Zr. Anthonie Koolen, priorin van de Priorij Soeterbeeck, en Jan Brouns, prior provinciaal van de Nederlandse Karmel. Daarnaast voltooide Rudolf het manuscript van een fundamentele studie over *Salome Sticken (1369-1449) en de oorsprong van de Moderne Devotie*. Dankzij de medewerking van collega Rijcklof Hofman zal dit volumineuze boek nog in het voorjaar 2015 verschijnen bij Uitgeverij Verloren te Hilversum, in de reeks Bibliotheca Dissidentium Neerlandicorum.

Nog voor de buitenwereld op de hoogte was van Rudolfs ziekte, had het bestuur van de Stichting Geert Groote Huis te Deventer besloten om hem voor zijn omvangrijk oeuvre te eren met de prestigieuze Geert Groote Prijs. De uitreiking daarvan was gepland op donderdag 2 oktober 2014 bij de jaarlijkse Geert Groote Dag in de plaatselijke Lebuïnuskerk. Eenmaal op de hoogte van de situatie, verklaarde genoemd bestuur zich spontaan bereid om de prijs al eerder op informele en feestelijke wijze aan Rudolf uit te reiken in Berchmanianum. Dat was op dinsdag 19 augustus. Op 2 oktober geschiedde de prijsuitreiking nogmaals; ditmaal nam Jan Brouns namens Rudolf de prijs officieel in ontvangst.

Deze aflevering van *Collatie* bevat de schriftelijke neerslag van enkele gesproken woorden bij zowel de informele als de officiële prijsuitreiking. Achtereenvolgens treft u aan: de tekst van de redes van Piet Tillema, Joop Reintjes (beiden bestuursleden van Stichting Realisatie Gedachtegoed Geert Groote) en Rudolf van Dijk op 19 augustus; voorts de redes van Jan Brouns en Rijcklof Hofman op 2 oktober. Daarna volgt nog de tekst van het afscheidswoord dat op woensdag 28 januari tijdens de liturgie voor de begrafenis in Boxmeer is uitgesproken door Inigo Bocken, wetenschappelijk directeur van het Titus Brandsma Instituut. Deze aflevering wordt afgesloten met een lijst van publicaties van Rudolf, in aanvulling op de eerdere lijst die is verschenen in 2012. In dankbare herinnering aan en geïnspireerd door Rudolf van Dijk gaan wij verder met de studie van de Moderne Devotie, ten dienste van kerk en samenleving.

Rede bij de uitreiking op 19 augustus

Geachte Rudolf,

Wij kennen elkaar vanaf 1997. Toen heb ik al steun gezocht bij de auteurs van de twee wandelgidsen *Moderne Devotie*, die van Zwolle en die van Deventer. En die steun hebben we toen gekregen in de vorm van de blijvende

Piet Tillema kijkt toe hoe Joop Reintjes de prijs aan Rudolf van Dijk overhandigt

sympathie die je liet blijken voor ons initiatief om tot een Geert Groote Huis te komen. Daarnaast in de poging van jouw partner-in-publishing, Ton Hendrikman, om in de Stads- en Athenaeumbibliotheek in Deventer mede te zoeken naar afbeeldingen die het levensverhaal van Geert Groote zouden kunnen verluchten. Dat leverde niets op, maar wij gingen onverdroten verder. Ons positieve contact is tot op vandaag gebleven.

Langzamerhand drong het tot mij door dat je iets meer had gepubliceerd. Nee, dat je een groot deel van je leven hebt gewijd aan de betekenis van wat Geert Groote opriep. Ten nutte van alle kerken in Nederland en voor de samenleving in het algemeen. Dit door je te **verdiepen** in wat de essentie is van wat er toen gedacht werd en wat er werd nagestreefd. Dit tevens door aandacht te schenken aan de **verbreding**, de uitstraling van het voorgaande, de uitstraling van Geert Groote en de zijnen op het denken en doen van anderen dan de Broeders en Zusters van het gemene leven en de Moderne Devoten in het algemeen. En dit als derde door de **verspreiding** van al jouw bevindingen door je vele boeken, bijdragen aan verzamelbundels, voordrachten, boekbesprekingen, brochures en lemmata.

Je bent de initiatiefnemers van het Geert Groote Huis voorgegaan. We hebben zeventien jaar na 1997 hetzelfde nagestreefd. Ieder op zijn eigen wijze. Wij streven laagdrempeligheid na, jij beweegt je op twee niveaus hoger. Op middelbaar opgeleiden en op hoger tot academisch geschoolden.

Jouw eerste artikel over Geert Groote dateert van 1970, dat over Thomas van Kempen uit 1971. Maar het totale aantal van ca 300 publicaties of bijdragen die zijn gewijd aan Geert Groote, de broeders en zusters en de Moderne Devotie overschrijdt ons bevattingvermogen. Je staat in een rij van grote voorgangers.

Enkelen daarvan zijn prof. Moll, prof. Post, prof. Kühler, pater Gemmeke, prof. Weiler en boven allen onze zeer eerwaarde heer Titus Brandsma zaliger nagedachtenis. Deze ‘Grootste Nijmegenaar aller tijden’ heb jij verbonden met die wij noemen ‘De grootste Deventenaar aller tijden, Geert Groote’.

De jury waardeert jouw inzet om bekendheid te geven aan Geert Groote, waarmee je de doelstellingen van het Geert Groote Huis ondersteunt. Het voorgaande is onder woorden gebracht in een lange, in het Latijn gestelde zin.

Piet Tillema, vice-voorzitter van de Stichting Realisatie Gedachtegoed Geert Groote

Overhandiging van de prijs

Als voorzitter van de stichting die deze prijs uitlooft, mag ik die volzin uitspreken

*PRO MAGNIS MERITIS GRATUITIS
IN SERVITIO DEI ET DEVOTIONIS MODERNAE
RODOLF(O) VAN DIJK DICATUM*

Deze zin staat op de achterzijde van dit medaillon, dat jou door **zeer, zeer velen** van harte is gegund. Het medaillon wordt vergezeld door een enveloppe waarvan de inhoud ter vrije besteding staat en een enveloppe met de eerste uitnodiging voor de Geert Groote Dag 2014.

Joop Reintjes, voorzitter van de Stichting Realisatie Gedachtegoed Geert Groote

Dankwoord Rudolf van Dijk

Van harte wil ik allen danken die mij de Geert Groote Prijs 2014 gegund hebben voor mijn publicitair werk op het gebied van de Moderne Devotie. Dat de Stichting Geert Groote Huis mij – op basis van het rapport van een driehoofdige jury – hiervoor heeft uitverkoren, beschouw ik als een eer die ik dankbaar en met grote erkentelijkheid aanvaard. Immers, het is tevens de stad Deventer als zodanig die mij deze eer gunt.

Deze prachtige en fiere stad aan de IJssel was rond 1375 de hoofdstad van de Moderne Devotie, de beweging van ‘vernieuwde innigheid’, die door Geert Grote aan de Begijnstraat geïnitieerd was. Thans is zij met Zwolle – dat rond 1500 die rol van Deventer overnam – toonaangevend in tal van initiatieven die het rijke spirituele en sociale erfgoed van de Moderne Devotie mobiliseren tot opbouw van een betere, zorgzame, menswaardige samenleving binnen de stedelijke context. Dat ik daartoe vele verdiepende en verbredende bijdragen tot verspreiding van de kennis van Geert Grote en diens streven heb mogen leveren, kan ik vandaag alleen maar met vreugde ter kennis nemen. Zelf ben ik mij daarvan minder bewust, al is mijn werkhouding in het wetenschappelijke onderzoek van dit rijke erfgoed altijd getekend geweest door de behoefte om de vruchten ervan broederlijk met zoveel mogelijke mensen te delen.

Deze mensen weet ik vandaag de dag vooral vertegenwoordigd in hoogwaardigheidsbekleders als de Commissaris van de Koning in Overijssel en de burgemeesters van Zwolle, Deventer en Heerde, maar ook in de besturen van een groot aantal stichtingen zoals Geert Groote Huis, Thomas a Kempis, Piet Tillema Fonds, Realisatie Gedachtegoed Geert Groote, Vrienden Geert Groote Huis (en de ca. 180 deelnemers daarvan), Standbeeld Geert Groote en – niet te vergeten – de vele vrijwilligers van het Geert Groote Huis, dat zich zo fier verheft boven de middeleeuwse kelder van de kapel van het Heer Florenshuis aan het fraai gerenoveerde Lamme van Deseplein.

Mijn grootste dank geldt de Orde van Karmel. Zij biedt door haar eeuwenoude spirituele en mystieke traditie bij uitstek het milieu om oude en nieuwe getuigenissen van godservaring te onderzoeken en met mensen te delen. Eerder was het aan prof. dr. Titus Brandsma o.cCarm. (1881-1942) en daarna aan zijn jongere zusters en medebroeders, onder wie ik mijzelf mag rekenen, gegeven om in het eigen geestelijk erf van de Nederlandse spirituele literatuur de schatten op te graven die het hart doen ontvlammen en het verlangen van de ziel levend houden. Deze te mogen identificeren, analyseren, interpreteren en publiceren heb

Rudolf van Dijk en Ton Hendrikman

ik als *liebevrouwenbroeder* – de Middelnederlandse aanduiding van een karmeliet – steeds mogen ervaren als een passende manier van broederlijk delen met een onbekend aantal vaak gretige lezers.

Met mijn onlangs voltooide boek *Salome Sticken (1369-1449) en de oorsprong van de Moderne Devotie* meen ik mijn wetenschappelijke carrière van bijna 45 jaren aan het Titus Brandsma Instituut te mogen afronden. Ik heb in mijn ‘zwanenzang’ vooral hulde willen brengen *Aan de talloze vrouwen die door alle eeuwen heen aan de kerk haar breedste draagvlak geven, zoals* het motto van dit boek luidt.

Dit laatste boek zal binnen afzienbare tijd bij Uitgeverij Verloren te Hilversum verschijnen in de reeks *Bibliotheca Dissidentium Neerlandicorum* van de Coornhert Stichting onder redactie van Gerlof Verwey en in samenwerking met het Titus Brandsma Instituut, waaraan ik sinds 1 september 1970 met veel genoegen en arbeidsvreugde werkzaam mocht zijn. Ik gun het boek een breed publiek, omdat het de schijnwerpers richt op de vele vrouwen die in Kerk en samenleving zozeer het onmisbare religieuze en sociaal meest solide draagvlak vormen, tot opbouw van de plaatselijke gemeenschap en van alle betrokkenen.

Nijmegen, Berchmanianum, 19 augustus 2014

Dankwoord bij de ontvangst van de Geert Groote prijs op 2 oktober

In de regionale krant ‘de Stentor’ van enkele dagen geleden is te lezen: “De hoogste baas van de Nederlandse karmelieten zal dat doen ...” Cryptische taal... Bedoeld is dat die ‘hoogste baas’ de Geert Grote prijs namens de winnaar van die eervolle onderscheiding, de door ziekte gedwongen afwezige Rudolf van Dijk, in ontvangst zal nemen. Wat mij als lezer direct opviel, zijn de woorden: ‘de hoogste baas’. Rudolf van Dijk zou, denk ik, steigeren als hij deze woorden zou lezen of horen. Want als iets niet past bij de spiritualiteit van deze Moderne Devoot, dan is het wel dat er over mensen gesproken wordt in termen van ‘hoogste baas’ zijn. Vanuit de heilige Schrift en vanuit de Regel van de Orde van Karmel weet hij dat het hebben van een mens als baas, als afgodendienst moet worden beschouwd; als dienst aan de Baäl! En u weet vermoedelijk allemaal dat de grote Oudtestamentische profeet Elia, die door de karmelieten als hun geestelijke Vader wordt beschouwd, met de Baälpriesters op de berg Karmel een

Jan Brouns, prior provinciaal van de Nederlandse Karmel

geducht appeltje te schillen had. U kent allemaal de woorden: ‘Eén Heer zult gij slechts hebben’ ... En zeker ook de woorden uit de mond van Jezus, opgenomen in de regel van de Orde van Karmel: ‘wie onder u de grootste wil zijn, moet dienaar van allen zijn’. Die éne Heer heeft de profeet Elia gaandeweg zijn leven leren kennen; echt goed pas toen hij op de vlucht was voor koningin Izebel, die hem naar het leven stond; en toen diezelfde Elia de woestijn in vluchtte, daar hongerig en dorstig was en naar de dood verlangde. Die ene Heer heeft hij vooral ontmoet toen die hem op de berg voorbijging, in de stilte; niet in de storm, niet in het vuur, niet in de aardbeving ... in de stilte, in de afwezigheid ... Was het niet ook in de stilte van de kartuizergemeenschap in Monnikhuizen bij Arnhem dat Geert Grote gelouterd werd en de roeping verstond hoe vorm te geven aan zijn verdere leven? Hij had daar in de afzondering, in gebed en bezinning, in zijn hart begrepen waar het om ging: dat het in het leven van een christen niet diende te gaan om uiterlijkheid en sleur, maar om innerlijkheid en overtuiging. Het zou dienen te gaan om ieders persoonlijke, doorleefde relatie tot God...

En heeft ook Rudolf van Dijk niet in de stilte van de Karmel, biddend en studierend, bijna 45 jaar lang als een ware asceet geleefd vanuit die doorleefde Godsrelatie? Waar haalt een sterveling, heb ik me afgevraagd, de moed, de volharding en het doorzettingsvermogen vandaan zich zo vast te bijten in een onderwerp, in ons geval de Moderne Devotie – hoe krijgt een sterveling het voor elkaar dat hij daar een heel leven aan wijdt!? Het zal ook te maken hebben met iemands karakter; maar toch ... Alleen die houding verdient al onze bewondering en een prijs!

Naast de verstilde aandacht is in de Moderne Devotie de collatio van groot belang geweest, bedoeld om het gemeenschapsleven op te bouwen – de collatio, het broederlijk en zusterlijk leergesprek. In de Karmel kennen we iets soortgelijks: het kapittel, waar de overdrijvingen en tekorten van de zusters en broeders worden besproken ‘met de liefde als midden’. We kennen ook de bijeenkomsten rond de heilige Schrift en het bezinnend samenzijn rond De Regel. Het is Rudolf geweest die met een enorme kennis van zaken, daarbij steunend op studieus werk van zijn medebroeder Kees Waaijman, voor velen in en buiten de Karmelorde van grote betekenis is geweest, juist op het terrein van het onderlinge gesprek tot opbouw van de gemeenschap en tot een dieper verstaan van de Heilige Schrift en de Regel. In 1992 gaf hij samen met zijn trouwe medewerkster en vriendin Gerry van der Loop twee delen uit om de

leefregel van de karmelieten beter bespreekbaar en leefbaarder te maken. Niet alleen voor de zusters en broeders van de Karmel, maar ook voor een groeiend aantal leken dat in de spiritualiteit van de Karmel is geïnteresseerd.

Rudolf van Dijk heeft, het is vandaag in alle toonaarden bezongen, ongelooflijke betekenis voor de wetenschappelijke benaderingswijze van de Moderne Devotie. Hij heeft ook een groot aandeel gehad in het populariseren van het gedachtegoed daarvan. Een artikel in de glossy over Thomas a Kempis, en de boekjes met stadswandelingen en fietsroutes door Deventer en Zwolle zijn daar mooie voorbeelden van.

Wij als Nederlandse Karmel voelen ons bijzonder verheugd met de toekenning van de Geert Groote prijs van het Geert Groote Huis aan onze medebroeder Rudolf. Wij zijn de initiatiefnemers dankbaar en erkentelijk dat hun oog – ook volgens ons heel terecht – op Rudolf is gevallen. Wij voelen ons vereerd, temeer omdat wij Rudolf vanuit de Orde om niet vrijgesteld hebben om aan het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen te werken, het instituut dat spiritualiteit tot onderwerp van wetenschappelijk onderzoek maakt, daarbij voortgaand op een door de zalige Titus Brandsma gebaande weg.

Graag dank ik hier de erudiete Rudolf van Dijk voor zijn baanbrekend werk. Ik feliciteer hem van harte, in de hoop ook dat zijn ziekte draaglijk zal zijn en hij staande kan blijven in zijn herhaaldelijk uitgesproken vertrouwen in God. “Ik heb het leven van God ontvangen; ik geef het ook weer aan God terug” zijn woorden uit zijn mond.

Ik dank tenslotte nogmaals allen die Rudolf van Dijk hebben uitgekozen om de gewaardeerde Geert Groote Prijs in ontvangst te nemen.

Jan Brouns, prior provinciaal van de Nederlandse Karmel

Leven en werk van Dr. Rudolf van Dijk O.Carm.

In het begin van deze zomer, kort voor het Provinciaal Kapittel van de Nederlandse karmelieten, begon Rudolf van Dijk nogal met zijn gezondheid te sukkel[1]. Gedurende het verdere verloop van de zomer werd allengs steeds duidelijker dat hij echt heel ernstig ziek is, en op het moment verblijft hij in kloosterverzorgingshuis Berchmanianum in Nijmegen. Terwijl zich voor Rudolf van Dijk drama op drama stapelde, waren tezelfdertijd Joop Reintjes van de St. Piet Tillema Fonds en Piet Tillema van de St. Geert Groote Huis druk doende met voorbereidingen om aan hem de 2^e tweejaarlijkse Geert Groote Prijs uit te reiken, op basis van een rapport van een driehoofdige jury, vanwege zijn omvangrijke oeuvre over de Moderne Devotie in het algemeen en Geert Grote in het bijzonder. Toen definitief duidelijk werd dat Van Dijk vanwege zijn ziekte echt niet bij de prijsuitreiking aanwezig kon zijn, bereikte mij vanuit de St. Geert Groote Huis het verzoek om hier toe te lichten wat nu eigenlijk precies zijn verdiensten op dit gebied zijn geweest. Het organiserend comité is bij mij uitgekomen omdat ik intussen al twintig jaar zijn naaste collega ben. In feite zou ik hierover kort kunnen zijn, en kunnen volstaan met de mededeling dat sommige vakgenoten, en heus niet de minsten, Rudolf van Dijk ‘Mister Modern Devotion’ noemen. Toch ga ik nog even verder, anders zou de organisatie hier zich wellicht beetgenomen kunnen voelen.

Voordat ik over Rudolf van Dijk zelf te spreken kom, wil ik graag wat verder teruggaan in de geschiedenis en kort een context schetsen. Dan lijkt het misschien dat ik het hier niet over Van Dijk heb, maar een dergelijke suggestie kan ik gemakkelijk pareren door toe te voegen dat ik alles wat hier niet over hem gaat, geput heb uit artikelen die hij zelf geschreven heeft.

Niet toevallig zijn vandaag de woorden ‘Karmel’ en ‘Karmelieten’ al vaker gevallen. Deze religieuze orde, in de late twaalfde eeuw gesticht, heeft in de loop van haar bestaan relatief veel leden gekend die mystieke ervaringen hebben gehad, en daarnaast hebben veel andere leden mystieke teksten bestudeerd. In Nederland is een belangrijke naam op dit gebied die van Titus Brandsma, de Karmeliet die in 1942 op 26 juli in het concentratiekamp Dachau is gestorven. Voor die tijd was hij naast journalist vooral hoogleraar wijsbegeerte aan de toenmalige Katholieke Universiteit in Nijmegen, al vanaf de oprichting in 1923. Aan zijn leeropdracht is op zijn eigen verzoek het thema ‘geschiedenis van de vroomheid, met name de Nederlandse mystiek’ toegevoegd. Zijn verdiensten op zijn vakgebied zijn door Van Dijk uitvoerig beschreven in verschillende

*Rijklof Hofman, stafmedewerker
Titus Brandsma Instituut*

artikelen in het tijdschrift *Ons Geestelijk Erf*, en ook in een digitale publicatie die op de website van het Titus Brandsma Instituut in Nijmegen raadpleegbaar is. Enkele punten licht ik er hier in het kort even uit. In de jaren voor de Tweede Wereldoorlog waren veel van de literaire en semi- literaire teksten die in de Nederlanden gedurende de Middeleeuwen en de vroeg-moderne tijd waren geproduceerd, al in edities beschikbaar, al voldeden lang niet al die edities aan de eisen die we er tegenwoordig aan stellen. Dit erfgoed was ook in studies en literatuurgeschiedenissen al wel globaal ontsloten en geanalyseerd, maar Titus Brandsma was zich er toch wel terdege van bewust dat er ook nog de nodige lacunes waren. Met name geestelijk proza en geestelijke poëzie kwamen er wat wetenschappelijke aandacht betreft nogal bekaaid van af, niet alleen in zijn ogen overigens. Natuurlijk, hoogtepunten en uitblinkers zoals Jan van Ruusbroec waren voldoende voor het voetlicht gebracht, vooral door de Jezuiten van het Antwerpse Ruusbroec-genootschap en door kerkhistorici uit bij voorbeeld Amsterdam en Leiden, overigens vaak van protestants-christelijke snit, maar dat lag toch bepaald wel anders voor de meerderheid van al die teksten uit vervlogen eeuwen, voor de talloze vrome tractaten en geschriftjes die in eerste instantie vaak op een vrouwelijke doelgroep waren gericht.

Nu was Titus Brandsma een werkpaard met ongelooflijk veel energie, en – misschien nog wel belangrijker – met enorm veel ideeën en het nodige organisatietalent. Twee van zijn voornaamste projecten verdienen met name de aandacht. Allereerst een project dat nog steeds onder de naam ‘Brandsma-collectie’ door het leven gaat. Uit de Middeleeuwen en uit de periode kort daarna zijn ons in handschriften behoorlijk veel teksten overgeleverd met een vrome of devote inslag – instructies hoe je het beste kunt bidden of mediteren, tips hoe je het lijden van Christus moet overwegen, maar ook leefregels, constituties en navenant materiaal. Veel daarvan was voor de Tweede Wereldoorlog al geïnventariseerd, netjes opgeschreven op fiches, waarop titel, huidige verblijfplaats en in het beste geval nog een korte karakterisering stonden vermeld. Deze grootschalige inventaris heet de *BNM*, de *Bibliotheca Neerlandica Manuscripta*, en deze was samengesteld door Willem de Vreese, een Vlaming die vanwege een nogal discutabele stellingname na de Eerste Wereldoorlog naar Nederland, meer in het bijzonder naar de Gemeentebibliotheek te Rotterdam, had moeten uitwijken. Titus Brandsma vond dat foto’s van al dat materiaal bij elkaar beschikbaar moesten zijn, zodat het in samenhang bestudeerd kon worden. Hij deed een poging om de collectie van De

Vreese naar Nijmegen te krijgen, maar die is door een samenloop van omstandigheden mislukt, zoals Van Dijk in een tweedelige studie voor *Ons Geestelijk Erf* uitvoerig heeft beschreven. Wel hield Titus Brandsma zijn eigen verzameling Middelnederlandse geestelijke teksten zorgvuldig bij. Dit is thans de Brandsma-collectie, een verzameling van 170 bruine mappen, met daarin duizenden en duizenden foto's. Eén exemplaar van de verzameling bewaarde Brandsma thuis, in de Nijmeegse Karmel, een tweede exemplaar stond in Nijmegen in de Universiteitsbibliotheek. En niet alleen voor de bestudering op één plek in samenhang was dit een goede ingeving. Achteraf bezien is het maar goed dat tal van handschriften voor de oorlog dankzij Titus Brandsma zijn gefotografeerd, want verschillende ervan zijn tijdens de Tweede Wereldoorlog verloren gegaan.

Een tweede project had te maken met 1940. In dat jaar was het 600 jaar geleden dat Geert Grote was geboren. In de aanloop naar dat zesde eeuwfeest bedacht een commissie van hoogleraren, met Titus Brandsma als drijvende kracht, dat het een goed idee zou zijn om de volledige werken van Geert Grote uit te brengen, in drie banden met een totale omvang van 1400 tot 1500 bladzijden. De edities moesten bovendien nu eindelijk eens goed wetenschappelijk verantwoord zijn. Als je zo'n ambitieus project in een paar jaar voor elkaar wilt krijgen, dan is megalomaan nog een voorzichtige kwalificatie, temeer als ook nog eens een paar leden van het voorbereidingscomité de boel gaan ondermijnen omdat ze er zelf uit welbegrepen eigenbelang de meeste eer mee in willen leggen. Rudolf van Dijk heeft beschreven hoe dit plan kon sneven, of beter gezegd: van begin af aan gedoemd was te mislukken, in een zorgvuldige studie uit 1999, waarvan in 2012 een up-to-date gebrachte versie is verschenen in een ruim 500 bladzijden dikke bundel met zijn beste opstellen, *Twaalf kapitels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*.

En toen brak de Tweede Wereldoorlog uit. Titus Brandsma nam geen blad voor de mond, werd geïnterneerd, en kwam, zoals gezegd, in 1942 om in Dachau. Na de Tweede Wereldoorlog zijn er daarna gedurig Karmelieten aan de Nijmeegse Universiteit verbonden geweest. Vervolgens werd in 1968 het Titus Brandsma Instituut opgericht door de Katholieke Universiteit Nijmegen en de Orde der Karmelieten. Als je je instituut vernoemt naar Titus Brandsma, dan moet je ook iets doen met zijn gedachtegoed. Toevallig had op 10 september 1956 een veelbelovende, intelligente jongeling, toen 20 jaar oud, professie in de orde gedaan: Rudolf van Dijk, met de kloosternaam Clarentius. Na zijn professie

volgden jaren van wijsgerige en theologische vorming in de studiehuisen van de orde, in 1961 werd hij tot priester gewijd. Van 1963 tot 1970 studeerde hij Nederlandse Taal- en Letterkunde, mystiek en journalistiek aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, met als hoofdrichting filologie. Wie was nu binnen de orde beter geschikt om niet alleen de materiële erfenis van Titus Brandsma te beheren, maar deze ook verder uit te werken, en op basis van deze gunstige uitgangsvoorwaarden een geheel eigen invulling aan de studie van de Moderne Devotie en Geert Grote te geven?

De orde nam een wijs besluit toen ze hem in 1970 vrijstelde om als wetenschappelijk medewerker ‘om niet’, zoals dat heet, bij het Titus Brandsma Instituut te gaan werken. Daar werd hij al dadelijk als conservator verantwoordelijk voor de Brandsmacollectie, en hij werkte er van 1971 tot 1974 aan zijn ‘ZWO-project’, zoals hij dat noemt: in het kader van zijn opdracht om de oude Brandsmacollectie voort te zetten en uit te breiden kreeg hij een toelage van de toenmalige *Stichting Zuiver Wetenschappelijk Onderzoek* (ZWO), thans de *Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek* (NWO), om te werken aan een project onder de titel *Het geestelijk leven in de Nederlanden onder de Apostolische Vicarissen*. In deze periode legde hij een lijst van ruim 2100 handschriften (15de-18de eeuw) aan uit ongeveer 150 archieven en bibliotheken in Nederland, België en West-Duitsland. Van deze handschriften zijn er ongeveer 800 verfilmd en als bijzondere collectie in het TBI toegankelijk gesteld.

Het is een onmogelijke opgave hier de wetenschappelijke output van Rudolf van Dijk uitputtend te behandelen. In de bundel verzamelde opstellen, *Twaalf kapitels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*, zojuist al genoemd, neemt de bibliografie van alles wat hij heeft gepubliceerd tussen 1965 en 2012 31 pagina’s in, 616 titels als ik goed heb geteld, en ik heb me door hem laten vertellen dat het er intussen tegen de 630 zijn. Hier zijn korte en lange recensies bij, artikelen, boeken en geredigeerde bundels. Wie het allemaal nauwgezet doornemen wil, verwijs ik graag naar de *Twaalf kapitels*, zelf pik ik er hier een paar dingen uit die mij dierbaar zijn.

Niet alleen ikzelf, maar ook een groot publiek zal dankbaar zijn voor zijn vertalingen in toegankelijk Nederlands van verschillende klassiekers uit de Moderne Devotie. Ik noem met name zijn in 2008 verschenen vertaling van de *Navolging van Christus*, het meesterwerk van Thomas van Kempen dat al zo veel generaties heeft geholpen op hun geestelijke weg. Uniek voor het

Nederlands taalgebied is dat dit de enige vertaling is waar in twee kolommen naast elkaar de Nederlandse en de Latijnse tekst staan afgedrukt – zo kan iedereen per vers vaststellen dat Van Dijk inderdaad de Latijnse tekst trouw volgt, maar er toch in slaagt een vertaling in vlot en goed Nederlands te vervaardigen. En wat vanuit spiritualiteit nog belangrijker is: hij gaf aan het grote *Boek van de innerlijke vertroosting* de plaats terug die het in de eigenhandige versie van Thomas zelf heeft, namelijk de vierde plaats, niet langer als voorbereiding op de Eucharistie, maar als de rijpe vrucht ervan.

Niet minder belangrijk is zijn in 2011 verschenen vertaling van een andere klassieker, de *Geestelijke opklimmingen, oorspronkelijk geschreven door Gerard Zerbolt van Zutphen, die behoorde tot de eerste generatie bewoners van het Heer-Florenshuis hier om de hoek*. De ondertitel vermeldt dat het hier gaat om *Een gids voor de geestelijke weg uit de vroege Moderne Devotie*, maar tevens een gids die ook in deze tijd nog goede diensten bewijst op het spirituele pad. Ander vertaalwerk behelst onder veel meer het boekje *Gelijk het gras*, 72 bladzijden, een Nederlandse vertaling van een minder bekend werkje, of pamflet, uit het oeuvre van Thomas van Kempen, en vertalingen van verschillende brieven van Geert Grote, allemaal gedegen ingeleid en in de context geduid.

Nu ik het toch net over paden en wegen had: zelf kom ik niet uit Deventer, maar als ik van het station naar een plek moet gaan hier in de stad die iets met de Moderne Devotie te maken heeft, dan maak ik altijd dankbaar gebruik van dat aardige boekje uit 2000, dat Rudolf samen met zijn goede vriend en kompaan Ton Hendrikman geschreven heeft, en dat de titel draagt: *Deventer in het voetspoor van de Moderne Devotie. Stadswandeling door Deventer en fietsroute naar Diepenveen*. En als ik in Zwolle moet zijn, dan haal ik stevast dat andere boekje uit de kast, dat hij ook samen met Ton Hendrikman heeft geschreven, eerder al, in 1998: *Zwolle in het voetspoor van de Moderne Devotie. Stadswandeling en fietsroutes*.

Drie hoofdwerken licht ik er tenslotte nog even uit; allereerst Rudolf van Dijk's proefschrift uit 1986, getiteld *De constituties der Windesheimse vrouwenkloosters vóór 1559*, een pil in twee delen met een omvang van 960 pagina's waarop hij *cum laude* promoveerde bij Prof. Dr. A.G. Weiler, destijds hoogleraar Middeleeuwse en algemene geschiedenis aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Dit kloeke werkstuk omvat in het eerste deel een studie over de inhoud en de overlevering van de constituties, of leefregels, voor

vrouwelijke Moderne Devoten die ervoor gekozen hadden toe te treden tot de Congregatie van Windesheim, de kloosterlijke tak van onze laat-middeleeuwse vernieuwingsbeweging. Dit onderwerp wordt gevolgd door een grondige studie naar de bronnen en de receptie van deze constituties, en het geheel wordt afgesloten met een kritische editie van de tekst ervan. De keuze voor een studie van de constituties voor vrouwenkloosters was in zekere zin een noodgreep: Van Dijk had eigenlijk de constituties van zowel vrouwen- als mannenkloosters willen bestuderen, maar dit laatste onderwerp, de constituties van mannenkloosters, was al door iemand anders geclaimd. In kleine kring heeft hij het altijd betreurd dat hij dientengevolge maar een ‘half onderwerp’ heeft kunnen bestuderen. Achteraf bezien is deze claim wel heel erg schrijnend: een studie naar en editie van de constituties van de mannenkloosters is uiteindelijk nooit verschenen of tot een goed einde gebracht. Wel maakt deze noodlottige claim iets duidelijk wat door mijn collega Charles Caspers in de inleiding op de *Twaalf kapittels* voortreffelijk is verwoord: Rudolf van Dijk ‘is een kenner en vorser van de Moderne Devotie in het algemeen, maar de vrouwelijke devoten, meer in het bijzonder de koorvrouwen van het Kapittel van Windesheim, komen bij hem op de eerste plaats’.

Dit alles neemt niet weg dat zijn *magnum opus*, een pil van 744 pagina’s, niet de vrouwelijke devoten tot onderwerp heeft, maar de grondlegger van de beweging, Geert Grote zelf. Deze pil draagt de titel *Prolegomena ad Gerardi Magni Opera omnia. Die Forschungslage des gesamten Schrifttums (mit Ausnahme des Stundenbuches)*, en het werk verscheen in 2003, nadat Rudolf van Dijk er ruim vijftien jaar aan had gewerkt. In 1987 had hij namelijk van het bestuur van de *Stichting Titus Brandsma Instituut* de opdracht ontvangen de kritische editie der verzamelde werken van Geert Grote voor te bereiden, om zo alsnog het plan waarover ik het eerder al had, en dat een commissie hoogleraren, aangestuurd door Titus Brandsma, in de jaren dertig had bedacht alsnog ten uitvoer te brengen. Het boek is een standaardwerk over het oeuvre dat Geert Grote heeft nagelaten, en het valt in drie gedeelten uiteen. In het eerste deel bespreekt Van Dijk kort het leven van Grote, en de teksten waarin over dat leven en over de literaire output van Grote geschreven wordt, te beginnen met de eerste levensbeschrijvingen die van kort na de dood van Grote zelf dateren, en eindigend met een analyse van de meest recente studies over Grote en zijn werk. Daarop volgt een tweede deel, dat de wetenschappelijke beschrijving omvat van alle handschriften uit de Middeleeuwen waarin werk van Grote is overgeleverd.

In het derde en laatste deel, tenslotte, worden alle werken die Grote geschreven heeft kort besproken, samengevat, en geanalyseerd. Dit hoofdwerk is door zijn collega's juichend ontvangen, en ik kan het niet beter beschrijven dan John van Engen, een Amerikaanse kenner van de Moderne Devotie en de laat-middeleeuwse intellectuele milieus in het algemeen. Deze gerenommeerde geleerde zegt er dit over:

A generous book, even overwhelming, it sets out all one needs to study the writings of Geert Grote, along with their transmission in medieval manuscripts and editions, with judicious and fair presentations of recent data and interpretations. It is now, quite simply, the place to begin for all questions regarding the works of Geert Grote.

Niemand weet beter dan ikzelf hoe waar deze woorden zijn – vier jaar nadat ik in 1994 bij het Titus Brandsma Instituut was komen werken, ben ik bij het Geert Grote project gedetacheerd. Intussen heb ik drie teksten of clusters van teksten uitgegeven in edities in de vorm zoals die Titus Brandsma al voor ogen stonden. Dankbaar maak ik daarbij dagelijks gebruik van dit meesterwerk.

Zo langzamerhand wordt het tijd deze bijdrage af te sluiten. Voor ik daartoe overga, wil ik tenslotte nog graag de aandacht vestigen op het meest recente werk van Rudolf van Dijk – nog in het verzorgingshuis is hij bezig met het aanbrengen van correcties in de tekst van een boek over Salome Sticken, de vrouw die gedurende bijna een halve eeuw eerst Meesteres van het Meester-Geertshuis te Deventer (1392-1408) is geweest, en daarna gekozen werd tot eerste Priorin van het koorvrouwenklooster te Diepenveen (1412-1449). De uitgave in druk wordt voor komend voorjaar voorzien.

[1] Voor deze bijdrage heb ik dankbaar, en zonder verdere voetnootverwijzingen, gebruik gemaakt van een niet gepubliceerd Curriculum Vitae dat Rudolf van Dijk over zichzelf heeft samengesteld, en van de inleiding van Charles Caspers in: Rudolf van Dijk, *Twaalf kapittels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*, ed. Charles Caspers en Rijcklof Hofman (Hilversum, 2012), 9-16, en. Verwijzingen naar gepubliceerd werk van Rudolf van Dijk zijn hier te vinden op p. 489-519.

Rijcklof Hofman, stafmedewerker Titus Brandsma Instituut

Afscheid Rudolf van Dijk 28 januari 2015

Het Titus Brandsma Instituut neemt vandaag (met pijn en weemoed, ja vooral met weemoed) afscheid van een monument. Want er zijn veel wetenschappers en veel onderzoekers, maar Rudolf van Dijk was een monument. In een tijd waarin nog algemeen werd neergekeken op de Moderne Devotie, als was het een kleurloze beweging van kleinburgerlijke moralisten, klein van denken, klein van doen – al in die tijd begreep Rudolf het uitzonderlijke belang van de zusters en broeders van het Gemene Leven voor de geschiedenis van de spiritualiteit. Zonder grote wijsgerig-theologische vergezichten, maar met de discipline en nauwgezetheid van de wetenschapper die iets op het spoor is – zo werkte Rudolf zich in deze traditie in, hij kende zijn dossier als geen ander, kende van ieder broeder- of zusterhuis de grote en kleine geschiedenis, maakte zich het trefzekere oordeel eigen van de echte specialist. Rudolf was een monument omdat hij een veld heeft blootgelegd waar tot dan toe velen nog hun neus voor hadden opgehaald. Later zou dit veranderen – toen wereldwijd het besef groeide dat daar, op de drempel van de Moderne Tijd een beweging was ontstaan die de kracht liet zien van de christelijke spiritualiteit om in iedere situatie nieuw te zijn, juist om dichterbij de kern te komen, dichterbij het geheim van de troostende vreugde van Christus.

Dat iemand van dit formaat bij het Titus Brandsma Instituut werkte, is voor ons een grote zegen geweest, een genade – zonder grootse institutionele inspanningen of beleidsplannen werden wij, nog voor we het zelf wisten, een belangrijke speler op het gebied van de Moderne Devotie. Rudolf zelf heeft vaak gezegd dat het ook pas in de context van dit instituut was, dat zijn talent zich kon ontplooiën – hij kreeg er, dank zij de Karmel-orde de tijd en de ruimte, al moest hij soms vechten voor de erkenning van zijn werk. Dat ‘vechten’ gebeurde altijd op de wijze van de gentleman – het was nooit brutaal, het behelsde eerder volharding en nederigheid, verdragen van verachting, het kunnen uithouden om door te werken zonder directe wereldse erkenning, al had hij daarbij heel soms ook iets schoolmeesterachtigs. U hoort mij ook niet zeggen dat Rudolf niet van erkenning hield. Iedereen wist dat men hem blij kon maken wanneer men hem er op wees dat deze of gene beroemdheid hem weer eens had geciteerd. Maar dat was dan weer zo vertederend dat men nauwelijks nog van ijdelheid kon spreken. Want al wie hem gekend heeft, weet dat hij de nederigheid, waarover Thomas van Kempen zo uitvoerig spreekt, in het dagelijkse leven zelf beoefende. En broederlijk – nooit heb ik iemand zo vaak het woord ‘collega’ horen zeggen

– nooit heb ik iemand *met zoveel nadruk* het woord collega horen zeggen – en dat was in zijn geval omdat hij door en door collegiaal was – wie collega was, werd op gelijke hoogte als collega behandeld, ook al had die veel minder gepresteerd dan hij, ook al was die ander veel jonger dan hij. Hij was daar heel secuur in. Het was een collegialiteit die ruimte maakte voor de ander en daarom ook niet te dichtbij kwam – het was broederlijkheid. Hij steunde zijn broeders-zusters-collega's wanneer het nodig was. Ik heb dat zelf in zeer moeilijke fases mogen ondervinden – dan lag er plots een keurig beschreven envelop in mijn postvakje, met een briefje waarin hij de woorden vond die nodig waren om mij te laten doorgaan, niet te versagen. Zonder omhaal en zonder er later nog op terug te komen, zonder er iets voor terug te willen. En met rechte rug, zich niet door het gepraat van de mensen in allerlei bochten laten wringen. Afgemeten menselijke grootheid.

Ik denk dat hij die broederlijke houding ontleende aan zijn roeping als karmeliet, die bij hem vóór alles ging. Daar ligt de sleutel voor wie hij was en voor wat hij deed. Daar ligt de sleutel voor deze wel-afgemeten menselijke grootheid. Hij was geen doorsnee karmeliet, maar in de jaren dat ik met hen mag samenwerken, heb ik geleerd dat er geen doorsnee karmeliet bestaat. Op zijn eigen wijze ging Rudolf zijn weg met God, soms door de woestijn, soms bergop, dan weer gezapig, dan weer licht belerend, maar altijd helder en vanuit geloof. De zweem van jezuïtische gestrengheid en discipline raakte hij nooit helemaal kwijt. Die heeft hem zeker ook begeleid in zijn werk. En soms heb ik me afgevraagd of hij zich in zijn hart misschien als een Broeder van het Gemene Leven voelde. Ja dat was hij allemaal, maar het waren allemaal aspecten van zijn roeping, het waren de middelen waarmee hij zijn karmel-roeping vorm gaf, waarmee hij antwoord gaf aan de Heer. *Als* karmeliet was hij een broeder van het gemene leven. Hij vertelde veel en graag hoe hij zich iedere zondagochtend aan studie- en vertaalwerk zette, heel nauwgezet – het was zijn *lectio divina* – en het verklaart waarom Rudolf in staat was om zo tegen vooroordelen in zo systematisch zijn grote onderzoeksproject te ontplooien. Dat was niet omdat hij een bijzondere intuïtie had welk soort onderzoek in de mode zou komen, of omdat hij een veld had gevonden waarin hij persoonlijke eer kon gaan opstrijken – zijn studie van de Moderne Devotie was zijn *lectio divina*, het was zijn eigen geestelijke weg – zijn gerichtheid op de levende God was het die hem zo nederig, geduldig en standvastig liet werken, teksten ontsluiten, mensen begeleiden.

Dit alles werd ten volle onthuld in die zo rijke en mooie laatste maanden van zijn

leven – toen hij opnieuw begon met de lectuur van dat boek dat hij zo goed kende als niemand anders in de wereld – de Navolging van Christus – of mag ik in Rudolfs woorden zeggen de ‘uitbeelding van Christus’. Langzaam maar zeker ging zijn lichaam op in de woorden die hij zo goed kende, langzaam maar zeker werden die woorden ook zijn lichaam, ze werden steeds meer levende, onzichtbaar dansende woorden – wie hem in die tijd mocht ontmoeten, heeft met eigen ogen kunnen zien wat ‘uitbeelding van Christus’ betekent – moed, helderheid, vreugde – dit wil zeggen geloof, hoop, liefde, en dit op de ingehouden, wel-afgemeten wijze die Rudolf een leven lang gecultiveerd heeft en die nu tot bloei kwam. Wie dit heeft mogen zien, leeft gesterkt in de overtuiging dat Rudolfs uitbeelding van Christus nu pas echt tot volle bloei komt. In de stilte die nu valt, kunnen we in de woorden van de Navolging van Christus altijd ook Rudolf blijven horen, misschien beter nog dan toen hij direct met ons sprak – als we goed luisteren. Daarom is er milde weemoed vandaag in het Titus Brandsma Instituut, meer dan afgrondelijke pijn, en vooral de vastberadenheid om het werk van Rudolf verder te zetten, om de traditie die voor de uitbeelding van Christus staat weer aan anderen door te kunnen geven.

Inigo Bocken, wetenschappelijk directeur Titus Brandsma Instituut

Aanvulling bibliografie Rudolf van Dijk (Twaalf Kapittels)

2012

- Dankbaar gedenken (Sacramentsdag), in: *Kerugma*, 55 (2011-2012) nr. 3 (zomer) 46-52.
- (recensie) José van Aelst, *Vruchten van de Passie. De laatmiddeleeuwse passieliteratuur verkend aan de hand van Suso's Honderd Artikelen* (Verloren; Hilversum 2011), in: *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 125 (2012) 264-266.
- (recensie) Ludo J.R. Milis, *Religion, Culture, and mentalities in the Medieval Low Countries. Selected essays*. Edited by Jeroen Delpoige, Martine De Reu, Walter Simons and Steven Vanderputten. With the collaboration of Laura Galoppini, Luc Jocqué, Ann Kelders, and Véronique Lambert. Turnhout, Brepols, 2006, in: *Revue d'Histoire Ecclésiastique*, 107 (2012), nr. 1, 40.
- *Twaalf kapittels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*. Onder redactie van Charles Caspers en Rijcklof Hofman. *Middeleeuwse Studies en Bronnen*, 140 (Hilversum, Verloren, 2012). Ook in: <http://www.titusbrandsmainstituut.nl/ned/uitgaven/e-boek.htm>

2013

- Herinneringen aan de familie Gasman, in: *Werkhovense Verhalen*, nr. 7 (Werkhoven, 2013).
- (redactie) Prof. dr. Jacques van Ginneken SJ., 'Aldoor een gelukkige mensch'. Herdenkingsrede ter nagedachtenis aan prof. dr. Titus Brandsma O.Carm. gehouden tijdens een bijzondere rouwzitting van de senaat der Katholieke Universiteit Nijmegen op woensdag 23 september 1942. Ingeleid, uitgegeven en geannoteerd door Rudolf van Dijk O.Carm. met een voorwoord door Sanny Bruijns O.Carm. Reeks Karmelitaanse Vorming, 22 (Boxmeer, 2013).
- Afscheid in verwachting. Zevende zondag van Pasen, in: *Kerugma*, 56 (2013), afl. 3, 16-21.
- Vernieuwde innigheid, in: *Thomas a Kempis*. [Glossy onder redactie van Mariska van Beusichem] (Zoetermeer, 2013) 22-23.
- (recensie) Charles Caspers; Ad Leys; Petra Versnel-Mergaerts, *Zijn lichaam worden. Leven uit de rijkdom van de eucharistie*. Heeswijk, Berne Media, 2013, in: *Karmelnieuws Digitaal*. Nieuwsbrief 27 juni 2013, 5-6.
- Tussen kartuizers en cisterciënzers. De brieven van Geert Grote aan de abdij van Kamp. With an English summary, in: Stephen J. Molvarec & Tom Gaens (eds.), *A Fish Out of Water? From Contemplative Solitude to Carthusian Involvement in Pastoral Care and Reform Activity. Proceedings of the Symposium Ordo pre ceteris commendatus, Held in Zelem, Belgium, September 2008*. *Miscellanea Neerlandica*, 41 / *Studia Cartusiana*, 2

Deze publicatie bevat het volledig, bibliografisch overzicht van publicaties van Rudolf van Dijk tot 2012. Klikken op het boek brengt u bij de site van de uitgever.

(Leuven, 2013) 127-163.

- (recensie) Anton G. Weiler (uitg.), *Arnoldi Gheyloven Roterodami, Gnotosolitos parvus e codice Seminarii Leodiensis 6 F 18 editus*. Corpus Christianorum Continuatio Mediaevalis 212 (Turnhout, 2008), in: *Trajecta*, 22 (2013) / http://kadoc.kuleuven.be/trajecta_portal/nl/rec/list.php?Page=2

- (recensie) Jaap van Moolenbroek en J.A. (Hans) Mol (red.) m.m.v. Jakob Loer, *De abtenkroniek van Aduard. Studies, editie en vertaling*. Middeleeuwse Studies en Bronnen 121 (Hilversum; Leeuwarden, 2010), in: *Trajecta*, 22 (2013) / http://kadoc.kuleuven.be/trajecta_portal/nl/rec/list.php?Page=2

- (recensie) Susan Folkerts, *Voorbeeld op schrift. De overlevering en toe-eigening van de vita van Christina Mirabilis in de late middeleeuwen*. Middeleeuwse Studies en Bronnen 124 (Hilversum, 2010), in: *Trajecta*, 22 (2013) / http://kadoc.kuleuven.be/trajecta_portal/nl/rec/list.php?Page=2

- Voorwoord, in: Rianne Jongstra, *Achter de voorkant. Gedachtenbundel* (Almelo, 2013) (3).

- Verwachting in vervulling (Kerstmis – nachtmis), in: *Kerugma*, 57 (2013/14) afl. 1, 28-34.

- Kloosterpastoraat – Dienst aan de Kerk, in: *Kerk-Krant Augustijnenkerk Eindhoven*, extra-editie 1 december 2013, 18-20.

2014

- (recensie) Mink de Vries, *Pleidooi voor postmoderne devotie. Navolging vanuit vrijheid en gemeenschap*. Zoetermeer, Boekencentrum, 2013, in: *Collatie*, januari 2014)

[<http://www.titusbrandsmainstituut.nl/ned/uitgaven/redacties/collatie.htm>].

- Titus Brandsma en zijn betekenis voor de exploratie van de Moderne Devotie. Referaat bij de presentatie van het boek *Twaalf kapittels over ontstaan, bloei en doorwerking van de Moderne Devotie*. Nijmegen, Radboud Universiteit, 17 december 2012, in: *Collatie*, 28 (januari 2014) [<http://www.titusbrandsmainstituut.nl/ned/uitgaven/redacties/collatie.htm>].

- (recensie) B. Böing, *Die Anfänge des Klosters Mariengarden in Burlo von seiner Gründung um 1220 bis zur Einführung des Zisterzienserordens 1448*. Borkener Schriften zur Stadtgeschichte und Kultur, 5. (Bielefeld/Gütersloh, Verlag für Regionalgeschichte, 2010), in: *Collatie*, 28 (januari 2014) [<http://www.titusbrandsmainstituut.nl/ned/uitgaven/redacties/collatie.htm>]

- *Iuxta modum Cartusienisium*. Kartäusische Einflüsse in der Spätmittelalterlichen Klosterlandschaft der Niederlande, in: K. Pansters (uitg.), *The Carthusians in the Low Countries. Studies in Monastic History and Heritage*. Miscellanea Neerlandica, 43. Studia Cartusiana, 4 (Leuven, 2014) 105-127.

- Korte metten maken, in: *Onze Taal*, 83 (2014) 152.

- Het Koninkrijk van God in pacht, in: *Kerugma*, 58 (2014), afl. *, 43-49.

- *Geef, vragen wij, Heer. De gebeden van de voorganger voor de zondagen*

en hoogfeesten. Nieuwe vertaling naar het *Missale Romanum* met overwegingen. Ravenstein, Stichting Kring Soeterbeeck, 2014.

- Die Kölner Kartause als Behüterin der spätmittelalterlichen Mystik. Ihre Beziehungen zu Maria van Hout, in: T. Gaens en F. Timmermans (uitg.), *Tradition et transformation. Les chartreux dans l'Europe médiévale et moderne*. Colloque international à l'occasion du 650e anniversaire de la fondation de la chartreuse de Liège (6-8 octobre 2010). *Analecta Cartusiana*, 306 (Saint-Étienne, CERCOR, 2014) 335-350.

- *Das Leben der Salome Sticken (1369-1449) nach der Handschrift D und ihre Schrift 'Lebensweise'*. Unter Mitwirkung von Andreas H. Scholten, Peter Weinmann und Lutgardis Pauwelyn. Vorläufige Ausgabe in deutscher Sprache bearbeitet von Rudolf Th.M. van Dijk. Spabrücken, Schwestern vom gemeinsamen Leben, 2014. 42 blz.

- *Het vrouwelijk draagvlak van de Moderne Devotie*. Publicatie ter gelegenheid van de uitreiking van de Geert Groote Prijs 2014 op 2 oktober 2014. Deventer, Piet Tillema Fonds, 2014. 18 blz.

- Priorij Soeterbeeck en de Karmel van Oss. Een oude relatie, in: *Karmelnieuws Digitaal*, 11 november 2014[secretariaat@karmel.nl] 7 blz.

2015

- De Karmel van Oss en Priorij Soeterbeeck, in: *Achter de Karmel*, 27 (2015), afl. 1, 11-14.

Informatie over Moderne Devotie

Titus Brandsma Instituut (Nijmegen 1968):

secretariaat@titusbrandsmainstituut.nl / www.titusbrandamainstituut.nl

Centrum voor Moderne Devotie (Deventer 1980): chogenstijn@hotmail.com

Stichting Thomas a Kempis (Zwolle 1988): www.thomasakempiszwolle.nl

Geert Groote Huis (Deventer 2013): <http://www.geertgrootehuis.nl/>

Collatie betekent ‘gesprek’, in de betekenis van ‘opbouwend gesprek’. Twee of meer partners spreken met elkaar op basis van gelijkwaardigheid, niet om te discussiëren en om gelijk te krijgen, maar om gezamenlijk te doen aan waarheidsvinding. Collatie was een kernbegrip van de Moderne Devotie en is actueel voor onze tijd.

De nieuwsbrief *Collatie* bevat informatie over de Moderne Devotie vanuit verschillende invalshoeken. Zo wordt er aandacht besteed aan historisch onderzoek en aan de betekenis van de Moderne Devotie als erflater voor onze cultuur en samenleving. Daarnaast wil Collatie een bescheiden platform zijn voor hen die heden ten dage streven naar innerlijke vernieuwing.

Belangstellenden van wie de adresgegevens bekend zijn aan de administratie, evenals relaties van het Titus Brandsma Instituut, ontvangen een bericht per e-mail wanneer er een nieuwe *Collatie* is verschenen. Andere belangstellenden zijn in de gelegenheid om hun adresgegevens per e-mail door te geven aan de administratie. In het vervolg zal dan ook aan hen via e-mail een aankondiging van de digitale nieuwsbrief verstuurd worden. Administratie Collatie:

henk.rutten@titusbrandsmainstituut.nl

Wilt u ons werk ondersteunen, dan zijn giften welkom op banknummer:

BIC: ABNANL2A

IBAN: NL07 ABNA 0231201583

t.n.v. Stg. Titus Brandsma Instituut te Nijmegen

o.v.v. gift Collatie